

ANOTÁCIE

SNOLVLONNV

ČERNÁ, MARIE – CUHRA, JAROSLAV ET AL.
PROVĚRKY A JEJICH MÍSTO V KOMUNISTICKÉM
VLÁDNUTÍ: ČESKOSLOVENSKO 1948 – 1989.
EDÍCIA ČESKÁ SPOLEČNOSŤ PO ROCE 1945, ZV.
10. PRAHA: ÚSTAV PRO SOUDOBÉ DĚJINY AV ČR,
2012, 139 S. ISBN 978-80-7285-157-7.

Výskumný projekt s eufemistickým názvom odkazujúcim na známy výrok Gustáva Husáka „Kádrový posudok si píše každý sám“ zaznamenal v roku 2012 tlačový výstup, monografiu *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí*. Zostavovatelia Marie Černá a Jaroslav Cuhra v úvode vysvetľujú, že previerky v komunistickej strane boli pôvodne opatrením, ktorým bola regulovaná štruktúra a zloženie Komunistickej strany Sovietskeho zväzu. Táto prax sa postupne šírila do ostatných strán Kominterny a práve anotovaná publikácia má priblížiť previerky v Československu ako fenomén. Je zameraná na previerky v rôznych obdobiach komunistického režimu. Previerky doprevádzala verejná kampaň, ktorá vymedzovala, kto sme my a kto sú oni – nepriatelia režimu. Mali niekoľko funkcií: očistnú, mobilizačnú, vysvetľovaciu, didaktickú.

Kolektívna monografia obsahuje šesť pôvodných štúdií zameraných na previerky v rozličných dekadách. Jaroslav Cuhra v stati „*Nechci dnes psáti o tom, co všechno dobrého již přineslo straně prověrování.*“ (*Stranické prověrky 1948 a 1950*) približuje prvú previerku v KSČ, ktorá prebehla v dvoch etapách. Súvisela s medzinárodnopolitickou situáciou (Rezolúcia Informbyra), druhá fáza v roku 1950 s hľadaním vnútorného nepriateľa. Jakub Jareš sa v štúdiu *Indiferentní – možnost převýchovy (Cíle tzv. studijní prověrky na vysokých školách a jejich realizace)* venuje previerke na vysokých školách v roku 1948 na príklade Filozofickej fakulty Karlovej univerzity. Cieľom vylúčovania študentov zo štúdia po tejto akcii bolo eliminovať budúcich politických protivníkov a ochromiť autonómiu vysokých škôl. Petr Cajthaml v príspevku *Prověrky třídní a politické spolehlivosti v roce 1958* analyzoval túto kapitolu dejín KSČ. Dôvodov pre ich rozbehnutie bolo niekoľko. Jednak to bola reakcia režimu na snahy o liberalizáciu z roku 1956, jednak to mohol byť jeden z krokov na ceste k chystanému politickému kvalitatívnemu skoku – vyhláseniu socializmu. Marie Černá v štúdiu *Náš nepřítel oportunistů (Prověrky v roce 1970 v Československu)* približuje menej známu kapitolu nástupu normalizácie v Československu. Sústreďuje sa na nestranickej previerky, ktorých subjektom boli

štátni administratívni a technickí zamestnanci. Autorka vyvrátila zaužívanú tézu o prepojení stranického trestu s profesijným postihom, čo považujem za prínosné. Na nestranických previerkach bolo zaujímavé tiež to, že väčšina ľudí nimi prešla. Ich úlohou bolo interpretovať, udržať a presadiť to „správne“ videnie Pražskej jari. Dve záverečné state sa týkajú previerok na vysokých školách. Martina Miklová v článku *Prověrky na Lékařské fakultě v Brně na počátku „normalizace“* hovorí o prepúšťaní pedagógov z tejto fakulty. Iniciátorom tohto procesu bol neslávne známy minister školstva Jaromír Hrbek. Využil na to dve nové právne normy, novelu vysokoškolského zákona a novelu Zákonníka práce. Pavel Urbášek v príspevku *Čistky na českých vysokých školách v letech 1945 – 1990 (Pokus o zobecnující pohled)* načrtol zásahy komunistickej strany do terciárneho školstva v danom období. Ako autor syntetických prác o dejinách školstva s tým nemal problém, jeho stať prináša zhrňujúce pohľady na previerky na vysokých školách.

Kolektívna monografia *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí* približuje aktuálny stav bádania v problematike stranických čistiek, na ktorom sa dá ďalej budovať. Po formálnej stránke sa práci dá vytknúť okrem až komického preklepu v poznámke č. 3 na s. 54 len absencia menného registra. Grafické poňatie je relatívne strohé, čo dnes nebýva v českom prostredí zvykom. Súvisí to pravdepodobne s koncepciou edície. Anotovaná publikácia je nevyhnutnou pomocou pre ďalší výskum problematiky.

Richard Pavlovič

JORDANES. GÓTSKE DĚJINY / ŘÍMSKÉ DĚJINY.
PRAHA : ARGO, 2012, 332 S.
ISBN 978-80-257-0744-9.

Jedným z najnovších titulov z *Edície Memoriae mediae aevi*, ktorá prináša preklady historických prameňov a literárnych diel k dejinám stredoveku, je prvý český preklad latinských textov neskororímskeho historika Jordana. Práce o gótskych a rímskych dejinách spísané v polovici 6. storočia, ktoré sú známe pod skrátenými názvami *Getica* a *Romana*, významne prispievajú k poznaniu európskych dejín na sklonku staroveku. Predovšetkým spis *Getica* predstavuje jeden z mála prameňov k histórii Gótv a prináša hodnotné informácie o počiatkoch a dejinách gótskych kmeňov.

Z latinského originálu oba spisy preložil a okomentoval Stanislav Doležal. V úvode publikácie pritom vypracoval obsiahlu kapitolu, v ktorej sa pokúša vyvodiť poznatky o živote a pôvode Jordana, o ktorom nie je mnoho známe, keďže na rozdiel od iných historikov zanechal o sebe vo svojich dielach len málo informácií. Isté je len to, že v polovici 6. storočia pôsobil ako sekretár na území Východorímskej ríše a svoj pôvod odvodzoval od kmeňa Gótv, ku ktorému sa hrdó hlásil. Spisy vypracoval okolo roku 551 na konci vlády byzantského cisára Justiniana I., pričom z jeho textov tiež vyplýva, že prácu na diele *Romana* prerušil na spísanie Gótskych dejín, po ktorých Rímske dejiny dokončil.

Z úvodnej časti publikácie sa tiež dozvedáme o literárnych zdrojoch, z ktorých pri zostavovaní latinských spisov Jordanes vychádzal. Gótske dejiny vypracoval ako skrátený výťah z obdobného nedochovaného diela o gótskych dejinách od Cassiodora. K stručnému excerptu z 12 Cassiodorových kníh, z ktorých bol, podľa vlastných slov, schopný prebrať iba hlavnú myšlienku, pretože prístup k nim mal len niekoľko dní, pripojil vlastný text i výpisky z prác iných gréckych a latinských autorov, ktoré však väčšinou nemenuje. Osobitná pozornosť je preto v publikácii venovaná Cassiodorovi a jeho dielu, ako hlavnému Jordanovmu prameňu pre spis *Getica*, a otázke vzťahu týchto dvoch prác.

Aj spis *Romana* zostavil Jordanes prevažne z diel starších rímskych historikov (Flora, Festa, Hieronyma, Orosia), nájdeme v ňom len veľmi málo jeho pôvodného textu. Základnými prameňmi pre prácu *Romana* boli kroniky – Eusebiova a Hieronymova kronika. Vzhľadom na to, že Jordanes citoval mnoho dnes už stratených tex-

to, dozvedáme sa o týchto prácach práve prostredníctvom jeho spisov.

Autor sa v publikácii osobitne venuje aj otázke významu Jordanových prác, ktorý bol v minulosti a je i v súčasnej historiografii často spochybňovaný. Keďže *Romana* je skôr výťahom z diel rôznych rímskych autorov a Jordanes do nej vložil len málo vlastného textu, ako historický prameň má nízku hodnotu. Oveľa väčší záujem vzbudzuje spis *Getica*, ktorý predstavuje takmer jediný prameň ku gótskym dejinám, hoci i veľmi sporný. Tomuto spisu bolo vyčítané nielen samotné opisovanie Cassiodorovej práce, ktoré na druhej strane Jordanes ani netajil, ale napríklad i slabá úroveň latinčiny, o ktorej sa S. Doležal podrobne zmieňuje. V oboch prácach, ako uvádza, sa objavujú zásadné chyby z hľadiska latinskej gramatiky. Nie je pritom známe, aká bola Jordanova materinská reč, ale pravdepodobne ovládal štyri jazyky, popri latinčine zrejme tiež gréčtinu i góčtinu. V súčasnosti je spisu *Getica* vytýkaný predovšetkým fakt, že Jordanes do textu vložil mnoho nepravd, nepresností a výmyslov. Najzávažnejším omylom je azda ten, že pri opise počiatkov gótskych dejín stotožnil Gótv s Gétmi, ktorí neboli s Germánmi vôbec príbuzní. Ako však autor hodnotí, tento postoj nebol v antickej historiografii výnimočný. Vzhľadom na to, že sa dielo Cassiodora nedochovalo, predstavuje *Getica* i napriek kontroverzným otázkam, ktoré vyvoláva, významný historický prameň nielen pre dejiny Gótv, ale i iných germánskych kmeňov či Hunov.

Po úvodnej kapitole nasleduje preklad oboch spisov doplnený o poznámky a vysvetlivky. Gótske dejiny, celým názvom *O pôvode a činoch Gétov (De origine actibusque Getarum)* začína Jordanes geografickým, resp. etnografickým úvodom o pôvode gótskeho kmeňa, podľa ktorého bola najstaršia vlasť Gótv v dnešnej Škandinávii. Nasledne opisuje ich cesty, výboje a vojny, pričom legendy o pôvode Gótv doplnil i gréckou mytológiou a dejinami Gétov, Dákov alebo Skýtov. *Getica* končí porážkou Gótv byzantským vojskom za vlády Justiniana I., ktorá ukončila dejiny tohto, podľa jeho názoru najstatočnejšieho, národa. Uvádza však, že dielo nepísal na ich slávu, ale na česť toho, ktorý nad Gótmí zvíťazil.

Druhý spis *Romana*, celým názvom *Súhrn dejín čiže o pôvode a činoch národa Rimanov (De summa temporum vel origine actibusque gentis Romanorum)* zostavil, ako sám uvádza, na požiadanie pápeža, aby zhrnul práce starších autorov o rímskych dejinách od čias legendárneho kráľa Romula až po vládu byzantského cisára

Justiniana I. v 6. storočí. V spise stručne načrtol vznik Rímskej ríše, jej rozmach podrobením mnohých krajín i jej následný úpadok až do doby Justinianovej vlády. Jordanes zároveň objasňuje, že cieľom jeho práce bolo pomôcť záujemcom o rímske dejiny lepšie ich pochopiť práve vďaka predloženému stručnému náčrtu.

Český preklad je v závere publikácie doplnený o prehľad rímskych cisárov a kráľov germánskych ríš Vizigótov, Ostrogótov a Vandalov. V tejto časti nájdeme tiež mapu Rímskej ríše v roku 395 so zoznamom rímskych provincií, mapu sťahovania národov i mapu Byzantskej ríše v dobe nástupu Justiniana I. v roku 527. Na záver nasledujú edičné poznámky, použité pramene a literatúra a tiež menný a miestny register.

Vydanie českého prekladu Jordanových spisov významnou mierou dopĺňa preklady latinských diel a sprístupňuje historické pramene, ktoré prispievajú k poznaniu európskych dejín na rozhraní neskorej antiky a raného stredoveku. Predovšetkým spis *Getica* prináša mnoho zaujímavých informácií a tvorí jeden z najdôležitejších zdrojov pre skúmanie ranej histórie Gótv. Obe práce pritom odhaľujú najstaršie svedectvá antických autorov a ich pohľad na rímske dejiny i dejiny iných národov. Publikácia, ktorá nám podrobne približuje Jordanov život a dielo, aj kontroverzné otázky o význame jeho prác tak nepochybne predstavuje zaujímavé čítanie i pre široký okruh bežných záujemcov o staroveké dejiny.

Lucia Tokárová